Magyar Tudomány Ünnepe 2013. nov. 11

A konferencia bevezető előadása

Tisztelt Konferencia, Hölgyeim és Uraim, tisztelt Elnök úr, kedves Barátaim!

Megtisztelő lehetősége az OR-ZSÉ-nak, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemnek, hogy immár negyedik előadását szenteli a Szécsi docens úr által megfogalmazott témának. A mai napon különböző vallású, de a Bibliát forgató tanulmányozó és kutató emberek foglalkoznak „Széfer Bámidbár" Mózes Negyedik Könyvének összességével, illetve különböző reminiszcenciákkal. A felkérés a nyitó előadás megtartására megtisztelő. Elnökünk, Szécsi doktor, az elhangzó anyagot kötetben szeretné megjelentetni, arra hatalmazott fel, hogy mondjam el, hogy most az itt elhangzó anyag ideje korlátozott, - hiszen 20 perc áll rendelkezésre – de az írásban megfogalmazott tudományos közlemény, tanulmány, ennél lényegesen bővebb és részletesebb lesz. Hiszen a 20 perc arra elég, hogy egy kis betekintést adjunk abba a témakörbe, amire gondolunk, amiről kutattunk, s amelyet tanítani szeretnénk Önöknek, valamennyiünknek.

Kedves barátaim, tisztelt hölgyeim és uraim előadásom pontos címe „Tolerancia és mártírium Benjámin Elkáná az Izraelben ismert, és elismert szobrászművész kompozícióinak analízise bizonyos szempontból". Ha megnézik az első képet, maguk elé képzelhetik azt a menórát, amely Jeruzsálemben, Izrael fővárosában a Kneszettel az izraeli Parlamenttel szemben található. Az elmúlt 10 esztendőben különböző konferenciákon alkalmam volt Benjámin Elkáná szobrász ezen kompozícióját bizonyos szempontok alapján analizálni. Ha szemből nézik, akkor a baloldali első és második kar összes díszítését, a rajtuk lévő reliefeket, illetve a középső relief sort már alkalmam volt vizsgálni, most jobbról a második karról lesz szó, és ennek a mondanivalóját ajánlanám nagybecsű figyelmükbe. Miért választottam ezt a témát? Mózes Negyedik Könyve foglalkozik részletesen, és a kommentár irodalom még annál is részletesebben a „menorá" vagy magyar kiejtéssel a menóra képzetével. Az ókori vándorlások

idején amikor Jáizráél - Izrael gyermekei vonultak a sivatagban Egyiptomból az Ígéret földje felé, a Szentírás elmondása szerint és a későbbi kommentátorok részletes és precíz analízise alapján építettek egy ideiglenes lakhelyet, héberül úgy nevezik „Miskán" – ahol az „istentiszteleteket" tartották. A Szentírásból vett mondat közismert citátum, amely több zsinagóga oromzatán szerepel, többek között a legismertebb magyarországi zsinagóga, azaz a Dohány utcai zsinagóga bejárati portálja felett hatalmas betűkkel mintegy üzenetként áll a :„készítsetek Szentélyt nekem, hogy bennük lakozzam." Tehát nem a Szentélyben ,hanem közöttük. Azaz nem a falak között, hanem az emberek között, az emberek szívében, az emberek lelkében, az emberek gondolataiban. A Miskán, a pusztai vándorlások szentélye egy meghatározott struktúrával rendelkezett, amelyet a hagyomány szerint az első művészember, Becálél ben Uri, ben Húr, azaz Becálél Úrinak a fia és Húrnak az unokája készített egy megfelelő program alapján. Hogy mit jelentett ez a program, erről is beszél a kommentár irodalom. Eszerint a mindenható Úristen tűz formájában megmutatta a menóra külső megjelenési formáját, előképét, prefigurációját, amelynek alapján elkészült az a menóra, amely aztán a Miskánban a vándorlások templomában a szolgálatban lévő papok, a kohaniták rendelkezésére állt. A Menóra a Jeruzsálemi Templomban, már az épített Templomban, tehát a Salamon, Dávid fia által épített Templomban ugyanazt a szerepet töltötte be, mint a Miskánban a vándorlások idejének Gyülekezeti Sátrában. Azaz az ideiglenes templomban és a második Jeruzsálemi Templomban, amely aztán i.sz. 70-ben elpusztult, azonos hivatást töltött be. A közös bennük tehát, hogy mind a háromban ott volt a menóra, ez a bizonyos világítótest, amely éjjel nappal égett és meg volt a maga klasszikus értelemben vett rendeltetése és küldetése. Bámidbár könyve, a mai napon tárgyalandó könyv tehát - sok minden mellett - a menóráról is szól. Ez adta a gondolatot, hogy a mai alkalommal a korábban jelzett témát válasszam, azaz Elkáná Menóráját. A héber nyelvnek van egy olyan szakzsargon kifejezése, amely úgy hangzik. Mi a kapcsolat az ókori, a vándorlások korának menórája, és a Jeruzsálemben felépült, épített menóra között? Van összefüggés. Nem kérdéses, hogy a több ezer éves zsidóság jelkép sorozatának egyik legősibb motívuma a menóra. Amikor hallgatóimtól kérdeztem, hogy véleményük szerint melyik a legismertebb zsidó motívum, nagyobb részük azt mondta, hogy a Dávid csillag a Mágendávid. S amikor elmondtam, hogy talán ez a legfiatalabb zsidó motívum nagyon meglepődtek. Annak ellenére, hogy az ókorból ismerünk számos Dávid csillag ábrázolást, azok a Dávid csillag ábrázolások azonban semmilyen összefüggésben nincsenek a mai Dávid csillag ábrázolással, hanem a keleti kultusznak bizonyos megnyilvánulási formái. A leginkább domináns jelkép tehát a menóra. Emellett még egy-kettőt mondanék. íjól ismert például az „etrog", vagy a „luláv", amelyek jellegzetes ókori zsidó művészeti, ha úgy tetszik művészettörténeti motívumok. Nem véletlen, hogy amikor intézményünk újjá alakult, és magunknak sok minden más mellett logót választottunk nem véletlen, hogy a menóra, a legősibb szimbólumok egyike mellett döntöttünk. Az 1948-as esztendő, amikor kikiáltották Izrael Állam függetlenségét és megszületett a modernkori zsidó ország, természetesen nem sokkal a megalapítás után szükség volt Parlamentre. Parlament nélkül nincs törvényhozás, törvényhozás nélkül nincs állam. A Parlament épülete akkor ideiglenesen Jeruzsálem központjában állt, és az 1950-es években a Parlament akkori elnöke egy szakbizottsághoz fordult, hogy valamilyen nemzeti szimbólumot kellene elhelyezni a város centrumában lévő Parlament elé. Így került sor arra, hogy felkérték a korszak ismert, és elismert szobrászát, a Németországban született, de később Nagy-Britanniában élő és alkotó művészt, Benjamin Elkánát, adjon egy ötletet, mivel lehetne szimbolizálni a kapcsolatot az ókori zsidóság és a modernkori zsidóság között művészeti, vagy ha úgy tetszik ikonográfiai szempontból. Elkáná

ötlete az volt, hogy menórát kellene újból megfogalmazni. Ez valamilyen módon utalna az ókori Jeruzsálemi Templomban,, korábban a vándorlások korában működő vagy szolgálatot teljesítő menórára, de még sem ugyanaz. Hitünk szerint ugyanis ugyanazt elkészíteni nem lehet, csak majd ha eljön a zsidó világkép szerinti Messiach a megváltás, és újból lesz Jeruzsálemben Templom. Rekonstruálni nem akarta Elkáná, de mindenképpen, de szeretett volna valami olyasmit alkotni, amely egy asszociációs rendszer gondolati párhuzam az ókori menóra és a modernkori menóra között. Ennek a szponzora, tehát az anyagi hátteret vállaló donátora nem volt más, mint Nagy-Britannia Parlamentje. Anglia Parlamentjének adománya egy szimbolikus cselekedet, egy nagyon szép ajándék a modernkori Izrael Államának. A mintegy három és fél méteres menóra itt látható a képen. 1954-55-ben elkészül,, 56-ban felavatják, és elhelyezik a Kneszet épülete előtt azon a téren amit héberül úgy hívnak „Gán háMenora" a Menóra kertje. A Kneszetet akkor már új, a mostani helyére helyezték át. Fent a hegyen nem messze a klasszikus és örök értékű üzenettel bíró hegyek során, amely megkoronázza egy kicsit az Akropolisz művészi architektúráját. A mai Kneszet, az izraeli modern Parlament arra emlékeztet. A modern izraeli Parlamenttel szemben, körülbelül légtérben úgy egy háromszáz méterre alakították ki a már előbb említett teret, amit újból a „Gán háMenóra" a Menóra kertjének neveztek el. A mai napig művészettörténetileg fontos hely, ahová az emberek szeretettel elzarándokolnak. Egyesek azért, hogy gyönyörködjenek benne, mások azért, mert úgy gondolják, hogy ennek valamilyen szent jellege van. Semmilyen szent jellege nincs, de mindenképpen, mint egy ikon, mint egy szimbólum nagyon fontos hely. Körbe van véve egy kis kerítéssel, nem szabad a közelébe menni, de senki nem őrzi, senki nem védi, az emberek nagy része tisztelettel néz rá. Miért ilyen fontos? Azért mert a menórán látható kétszer három ág van, középen pedig egy test. A menórán találhatók több tízes nagyságrendben kisebb reliefek, s ezek a reliefek a zsidó történelem különböző részeit mutatják be az oda járululóknak. Oly mértékben, hogy egyetemi hallgatóknak, középiskolásoknak, sőt általános iskolásoknak is ajánlott oda elzarándokolni, megnézni. S ránézve a kompozíciókra, az esetek nagyobb részében felismerik, hogy, a zsidó történelemnek melyik jelentét ábrázolják a reliefek. Tehát a mostani Menóra Jeruzsálem egyik szimbóluma, érdekessége és nincs mással megkoronázva, mint a zsidó történelem apróbb jeleneteivel, üzeneteivel. S hogy a modern kor számára, mi az igazi üzenete, azt majd a befejező mondatban szeretném megfogalmazni.

Most, mint már említettem, a szeretnék jobbról a második karról beszélni,. Mindenekelőtt elmondanám, hogy miről van szó, milyen reliefek láthatók, s melyiknek mi a címe. Rögtön az első, kép Hilél és a pogány jelenete Sábát traktátusának klasszikus története, a második kép ezen a karon a Bar Kochba - az ókori szabadságharc egyik mártíriumának a képe, a harmadik Simon Bár Johái a kábbálá gondolatának megfogalmazója és elindítója, és az utolsó: a hálachá kérdésköre középen Áronnal, a főpappal valamint Áron és gyermekeinek története. (Ezt majd a kötetben, amit Szécsi József fog szerkeszteni, részletesen analizálni fogom.)

Most az első medalionnal kezdem a reliefek magyarázatát.
A Talmud Sabát traktátusában beszél azokról az elemekről, amelyek a klasszikus irodalom

forrásai lettek. A polgári időszámítás szerinti első-második század korszakában vagyunk, durván 1800-1900 évvel ezelőtt, amikor az ókori zsidóság két szellemi centrummal rendelkezett: két klasszikus iskolával. Az egyik Hilél iskolája, a másik Sámáj iskolája..A Sámáj nevével fémjelzett szellemi centrummal, és a Hilél nevével fémjelzett szellemi centrummal. Sámáj és Hilél két világlátás. Hogyan és miképpen próbálják a mindennapi élethez idomítani a hálachát, a vallási törvényt, hogyan és miképpen gondolják az életet megszervezni, újra rendezni az új történelmi miliőben. A két mesterre Sámájra és Hilélre egy-egy szakkifejezést használ a klasszkus irodalom. Sámájra, azaz úgymond a szigorító, Hilélre „lekulá" kifejezést használja. Hilél volt az, aki inkább könnyített. Ezt nem úgy kell érteni, hogy Sámáj fundamentalista volt, és Hilél reformer, fordítva, arról van szó, hogy mind a ketten próbáltak alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Sámáj inkább a nehezítő megoldásokat részesítette előnybe, Hillél ezzel szemben mindig valamilyen módon a toleranciára, a békés megoldásra törekedett, a kompromisszumra. A klasszikus kérdés, amelyről sokat beszéltünk, sokan ismerik, hogy egy pogány odamegy Sámáj mesterhez és azt mondja neki: szeretnék betérni a zsidóságba. A Talmud tele van humorral, ez is egy csöpp kis szarkazmussal van átitatva. Addig, amíg fél lábon állok, addig mond el, hogy mi a zsidóság lényege – szólt a pogány. Hogy valaki megfogalmazza egy ideológiai gondolat lényegét ennyi idő alatt, lehetetlenség. Néhány percen belül. Sámáj elkergette, a pogány elmegy Hilélhez, a másik iskolamesterhez, a másik iskola főhöz, a kérdés ugyanez volt: mond el nekem mi a zsidóság lényege addig, amíg fél lábon állok. Hilél nem kergette el, hanem elmondott egy mondatot, a korszak klasszikus nyelvén arameusul, így hangzik: „amit nem akarsz magadnak, azt ne tedd a másiknak." Ez a zsidóság lényege. Az összes többi csak kommentár. Majd hozzá tesz egy mondatot: most pedig indulj el, és kezdj el tanulni. Most már tudod, hogy mi a lényeg, most hozzá lehet kezdeni a tanuláshoz. Ezt a gondolatot fogalmazza meg Benjamin Elkáná ezen a kompozíción, ezen a reliefen. Jobb oldalon ott áll Hilél mester, vele szemben a pogány, ahogy fél lábon áll, és kvázi sugallja a kérdést: mond mi a zsidóság lényege?

Azt mondtam, hogy egy olyan mondattal szeretném ezt az előadást befejezni, amely a modern kornak is üzenete. Minden képnek meg van a maga üzenete, azonban ha visszatérünk a legelső képhez, a menórához, szeretnék mutatni egy olyan idézetet amely Zehária, Zakariás könyvében található, és itt a menóra két oldalán végig húzódik, és a közelgő Hanukának egyik legfontosabb üzenete. Úgy hangzik: „nem erővel, nem fegyverrel hanem szellemmel" így szól az Örökkévaló, az Égi Seregek Ura.

Ez talán a modern korban is a zsidóság legnagyobb üzenete, a menórával, a menóra nélkül is, mindannyiunk számára.